

BOSANSKI PRIJATELJ

Bosanski prijatelj prva je periodična publikacija u književnoj i žurnalističkoj historiji Bosne i Hercegovine. Ivan Frano Jukić bio je njegov pokretač, urednik i uglavnom jedini suradnik. Časopisu su prethodili desetogodišnji Jukićevi uzaludni pokušaji da osnuje književno društvo *Kolo bosansko*, koje bi po izdavalu i svoj časopis pod nazivom *Bosanska pčela* odnosno *Svjetogled bosanski*. Ovako on u programatskoj najavi prvoga broja *Bosanskoga prijatelja* 1850. godine izlaže svoje namjere i planove: “Što dakle pria deset godina ne mogoh učiniti, evo sad slobodno stupam pred učeni i mili moj rod, pozivajući u kolo bratimsko sve domorodce Bošnjake, da mi u ovomu poslu narodnomu budu na pomoći! Ostalu pak svu bratju slavjansku uljudno pozivam, da ovo moje narodno poduzetje podpomognu, ‘kud će suza te na svoje oko?’ ‘Bosanski Prijatelj’ ako steče dovoljne pomoći, izlazit će svake godine u više svezakah. Dakle o ljubavi i podpori bratje Slavjanah njegov obstanak zavisit će; ja bo koristi druge za me ne tražim, osim narodne. Želja: Bošnjake od sna nemarnosti probuditi, da se osvieste potaknuti, ako se izpuni, ja sam cilj i svrhu dostigo.”

Izašla su ukupno tri sveska *Bosanskoga prijatelja*, sva tri štampana u Zagrebu, od kojih je prva dva (1850. i 1851. godine) Jukić pripremio u Varcaru, a treći za vrijeme svoga mučnoga progonstva (Carigrad, Ancona, Dubrovnik, Rim, Venecija, Zagreb, Đakovo). Građu za treći svezak Jukić je predao prijatelju Filipu Kuniću, od kojega ga je kasnije otkupila Matica hrvatska, te štampala 1861. godine, poslije Jukićeve smrti. U namjeri da nastavi djelo svoga učitelja i prethodnika, fra Anto Knežević prikupio je, sredio i za tisak pripremio građu za četvrti, posljednji svezak *Bosanskoga prijatelja*, koji je izašao 1870. godine.

Časopis je po Jukićevoj koncepciji bio zapravo neka vrsta popularne enciklopedije s vrlo širokim dijapazonom tema i sadržaja: putopisi, pjesme, članci o aktualnim društvenim temama, polemički napisi, prilozi iz književne historije, opisi arheoloških i paleografskih starina i rukopisa, historiografski, geografski, etnografski, memoarski članci, narodne pjesme, pripovijetke, poslovice, zagonetke, zbirke narodnih ljekarija s nazivima bilja i

pripravaka za lijekove. Do tada Bosna i Hercegovina bila je samo objekt promatranja i promišljanja s različitih zainteresiranih strana – o njoj su pisali strani putnici, diplomati, politički i vojni obavještajci. S Jukićem i njegovim *Bosanskim prijateljem* prvi se put u historiji javlja autorefleksija - autonomni znanstveni i intelektualni pogled na Bosnu i Hercegovinu i pokušaj artikuliranja njezinoga povijesnog, kulturnog i političkog identiteta iz nje same. Jukić to jest činio u okviru velike ilirske južnoslavenske utopije, ali i u tom okviru Bosna i Hercegovina u njegovom gledanju ima sasvim jasan, zaseban povijesno-politički identitet.

Osim uređivanja i izdavanja *Bosanskoga prijatelja*, za historiju štampe i žurnalizma u Bosni i Hercegovini važni su i Jukićevi ozbiljni napori i planovi da se u Sarajevu osnuje štamparija. Ti su planovi za njegova života ostali neostvareni, te se na prvu štampariju moralo čekati do boljih vremena koja su došla kad su to reforme u Osmanskome Carstvu dopustile, za vrijeme bosanskoga namjesnika Osmana Topal-paše, kada je grafičar Ignjat Sopron iz Zemuna 1866. godine dobio koncesiju i u Sarajevu pokrenuo *Vilajetsku štampariju*. Nakon toga su pokrenute i prve novine (*Bosanski vjesnik*, *Bosna*, *Sarajevski cvjetnik*, *Neretva*) a pojavio se i prvi profesionalni novinar u Bosni i Hercegovini, Mehmed Šaćir Kurtćehajić (1844–1872).

Ivan Lovrenović